

AVTONOMIST

:: Izhaja vsak ponedeljek zjutraj. ::

Celoletna na-
ročnina 120 K,
mesečna 10 „
Posamezne
številke se ra-
čunijo po 2 K.
Inserati
se računajo:
pol str. 800 K,
manjši soraz-
merno. — Pri
malih oglasih
beseda 1 K.

Najnovejše.

Položaj.

Z zaupnico, katero je izrazila zbornica vladi na koncu debate o interpelaciji glede »Obznanek«, ni položaja vlade prav nič razčistila in nikakor ni stališča vlade utrdila, ker so za zaupnico glasovali tudi poslanci, ki stoje sicer v opoziciji, so pa ob enem načelni nasprotniki boljše vizma. To glasovanje ni dokazalo nič drugega, kakor da je v konstituenti protikomunistična večina, s čemur pa še ni rečeno, da bo ista večina glasovala za vlado tudi v vprašanju ustave. O kakih »sijajnih zmagah« vlade torej ni bilo govora, toliko manj, ker delajo Pasiču resne težave muslimani iz Južne Srbije. Ti zahtevajo z ozirom na rešitev agrarnega vprašanja v južnem delu naše države za sebe iste ugodnosti, kakor jih je vlada dovolila bosanskim begom. Ako vlada dovoli željam muslimanov, bo postalo tiho nesoglasje v demokratskem klubu, ki vlada zlasti med bosanskimi demokrati, zaradi kršenja bosanskim kmetom danih obljub glede brezplačne delitve veleposestniške zemlje, vedno očitnejše. Opozicija bo ta položaj seveda izkoristila in nikako presenečenje ne bi bilo, če bi v doglednem času izbruhnila zopet kaka kriza.

Boj za notranje ministrstvo.

Minister notranjih zadev Milorad Draškovič je izjavil, da bo po debati glede »Obznanek« odstopil iz zdravstvenih razlogov. Za njegovo nasledstvo se bije med strankami in med demokrati samimi hud boj. V prvi vrsti se poteguje za to mesto sedanji minister prosvete Svetozar Pribičević. Njegova kandidatura pa vzbuja hud odpor pri radikalcih, ki hočejo imeti na tem mestu moža svojega zaupanja. Tudi v demokratskem klubu imajo mnogi poslanci svoje pomisleke proti Pribičeviću kot notranjemu ministru. V slučaju, da Draškovič res odstopi in Pribičević s svojo kandidaturo prodre, bo sledila delna rekonstrukcija kabineta, v katerem utegne postati minister prosvete dr. Žerjav.

Sestanek zaupnikov JDS.

se je vršil včeraj v Ljubljani. Razpravljali so o bodočih občinskih volitvah v Sloveniji. Sestanku je prisostvoval tudi minister dr. Kukovec in pa zastopniki SKS.

A. PREPELUH:

Kaj hočemo in kdo smo?

Naši takozvani »veliki zavezniki« so samoodločno narodov izvedli tako, da so Slovensko zemljo razdelili na več držav. Najlepši kos slovenske zemlje (Primorje) so vtaknili v svojo imperijalistično malho »prijatelji in zavezniki« Lah. V Rapallu se je sklenila pogodba, za katero niso nobenega Slovenca niti vprašali, kaj in kako o njej misli. Prišli smo enostavno na dražbo kot zadolženo posestvo. S plebiscitom smo izgubili tudi na Koroškem vse. Zato je Slovenija danes tako obsekana, da bi se morala znana kratica za naš državni naslov pisati prav za prav takole: SHs. Sedaj, ko kujejo v Belgradu naši državi ustavo, pa hočejo ta ostanek Slovenije znova deliti, znova poklicati v življenje »Štajerce« in »Kranjce«, ter na ta način za vedno in nasilno izbrisati s sveta slovensko ljudstvo kot gospodarsko, kulturno in jezikovno edinico. Med tistimi, ki to hočejo, je žal tudi nekaj malega Slovencev, ki so v tem svojem škodljivem hotenju hujši — od Turka!

Mi se tej nameri odločno upiramo! Pravimo: Za državo in zlasti za jugoslovansko državo bomo nekaj vredni samo tedaj, ako bomo močni in v vsakem pogledu čim najbolj razviti kot Slovenci. Šele, ker smo Slovenci, smo tudi Jugoslovani! Dolga stoletja smo se borili za svojo narodnost v gospodarskih, kulturnih, političnih in socijalnih bojih. Ustanavljali smo svoja

narodno obrambna društva, se pehali za lastno šolstvo, gojili svoj slovenski jezik, svojo umetnost itd. Sedaj naj pa vse to zavržemo? Od l. 1848. je bil naš narodno politični ideal »Zedinjena Slovenija«. In ta Slovenija naj bi postala močna sonositeljica svobodne jugoslovanske države.

Kdor je pazno in resno motril dogodke v zadnjih dveh letih, je lahko spoznal, da so se slovenskemu ljudstvu bolj in bolj kratile pravice in svoboščine, opazil je, da gospodarsko in kulturno zaostajamo bolj in bolj, da v »svobodni« Jugoslaviji nimamo tiste in takšne svobode, ki si jo želimo v interesu naroda in države. Vsakdo, kdor hoče, lahko opazuje, da v naši troimeni državi enakopravnost in enakovrednost slovenskega ljudstva ostaja bolj in bolj na papirju, da gre vse stremljenje za tem, da Slovenija in z njo Slovenci popolnoma izginemo. Ne obtožujemo srbskega ljudstva, ki je hrabro in pametno, ker vemo da ono noče tega, kar se godi. Obtožujemo le tiste politike, ki hočejo to iz svojih strankarsko političnih oziriv. Spominjamo le na takozvano »valutno reformo«, s katero naj bi plačali svoje »osvobojenje«, toda ne trpečemu srbskemu ljudstvu, temveč predvsem nekim finančnim grupam. V naše malo gospodarsko življenje, ki ga je že dolgoletna vojna silno zrahljala, so samolastno začeli posegati tuji uplivi, tako daleč in globoko, da so začela hirati slovenska industrijska in obrtna podjetja, da je slovenska trgovina, kolikor je je solidna, silno trpela, da je draginja narasla v neizmernost, da so davki narastli v brezmejnost, da je velik del poštenega slovenskega delavstva ostal brez dela na cesti, in da se pod pritiskom težkih razmer kmečko ljudstvo v vedno večjih trumah seli iz dežele in države.

Res, da je veliko težav sedanjega časa pripisati na rovaš povojnim prilikam, res je pa tudi, da bi bilo lahko marsikaj drugače in boljše, če bi se slovenskemu ljudstvu pustilo več besede v javnem in državnem življenju, če bi se vladajoči krogi več in bolj ozirali na naše posebne razmere in eksistenčne pogoje. V vsem in povsod občutimo, da vživa slovensko ljudstvo premalo svobode, ki bi je ravno v naši novi državi prav veliko, veliko potrebovali. Imamo to misel, da bi se morali trije bratje, ki tvorijo našo državo, Srbi, Hrvati in Slovenci, medsebojno o svojih posebnih potrebah domeniti in sporazumeti. Zato pa je treba resne in odkritosrčne volje. Le pogledjmo, kam nas vodi sedanji sistem! Večina hrvatskega ljudstva se že danes ne udeležuje aktivno državnega dela, pa tudi večina Slovencev s tem, kar se dogaja, ni zadovoljna. Tisti, ki to prezirajo in gredó svoja pota, ravnajo iz ozkega vidika svojih strank, ne z vidika dobrobiti naroda in države. Prav bi bilo, da vsak gospodari in odločuje na svojih domačih tleh in sicer v kolikor mogoče širokem obsegu, nekvarno zunanji moči moderne države. Centralizem, ki ga je pri nas uvajala in uvedla v prvi vrsti malo ali nič demokratično misleča birokracija, neplodno drevo izza avstrijskih centralističnih časov — se je pokazal kot škodljiv vsepovsod. »Prevrtni elementi« so plod nezmožnega centralističnega upravnega in zakonodajnega sistema ter korupcije, ki je neizogibna spremljevalka sedanjega upravnega sistema, ter neurejenega državnega življenja. Slovenci nismo prišli v novo državo, da bi zopet živeli »pod« tem ali onim, ampak zato, da bi živeli kolikor mogoče samostojno in svobodno, poleg ostalih svojih dveh bratov, v miru in v medsebojni vzajemnosti. Nočemo veleslovenstva, pa tudi velesrbstva ali pa velehrvatstva ne. Smo čisto enostavno za enakopravnost in enakovrednost. Skratka, nočemo biti državljani prve ali druge vrste, temveč zgolj ljudje, svobodni ljudje!

Ker vemo, da je vse, kar danes še imamo, plod stoletnega razvoja in našega stoletnega hotenja, ki se

brez velike škode za nas vse, ne dá razbiti, smo za avtonomno Slovenijo. Ne samo sedanjega ostanka Slovenije, temveč tudi za tiste njene dele, ki nas ločijo od njih sedanje državne meje na zapadu in na severu jugoslovanske države. Vprašanje avtonomije je načelno vprašanje; kdor je za njo, se loči od onega, ki je proti njej. Kot list ne zastopamo nobene stranke, ne obsojamo nobene kot take. Pobijali pa bomo centralistična stremjenja, naj izhajajo ista od katerekoli stranke, ali pa osebe. Borili se bomo za avtonomijo Slovenije, za njeno enotnost in nedeljivost, ter za samoupravo ljudstva. Vsi, ki se s tem strinjajo, naj se nam pridružijo ter delajo v tem smislu povsod, v javnih korporacijah, v organizacijah, na shodih in v zasebnih pogovorih. Prepričani smo, da bo ostala naša misel končno zmagovita.

Prišel je čas, da govorimo odločno in odkrito, da povemo vsem, kaj nas boli, na čem hiramo, kako si hočemo urediti svoj mali dom, ki naj bo lep, trden in svoboden!

Dr. DRAG. LONČAR:

Za socialno in politično demokracijo slovenskega ljudstva.

Poglejmo resnici v obraz in priznajmo si odkrito: Kakor je bilo rojstvo Jugoslavije dan vstajenja za toliko stoletij zasluženo slovenstvo, tako je danes razočaranje splošno razen pri peščici onih, ki jim je mors tua — vita mea (tvoja smrt je moje življenje). To razočaranje se pri ogromni večini našega naroda ne tiče države kot take, o tem ne more in ne sme biti nobenega dvoma; toda dosedanji način državnega ureditve ne odgovarja našim pričakovanjem. V čem je temeljna napaka?

Motil bi se, kdor bi mislil, da je dovolj; ako se popravi tu ali tam kaka malenkost v zakonodaji in upravi. Zlo ni samo v razmerah, zlo je v ljudeh samih — in to je najhujše. Pokvarjeno in zastrupljeno je naše mišljenje, čustvovanje in hotenje. Vojna je razvezala, kar je tlelo v marsikom že prej, a še ni moglo na dan: vedoma in hotoma delamo slabo. V nas ni resnosti in iskrenosti. V tem je vprašanje in ključ rešitve.

Prvikrat smo v svojem zgodovinskem razvoju poklicani, da sodelujemo pri ustanovitvi svoje države. A kako? Tu se samo kaže vsa naša duševnost, ki je suženjska. Svoje dni smo drug drugega tožili Nemcem zaradi svoje lojalnosti, oziroma nelojalnosti, danes delamo to nasproti Srbom — vse iz golega strankarstva, kot narod brez samozavesti, ki se ne more vživeti v vlogo enakopravnosti brata z bratom. Imeti hočemo nad seboj gospodarja, ki naj nas krsti. Cankarjevi »Hlapci« postajajo tipični za sedanje slovenstvo: menjala se je oblika, a vsebina je ostala ista.

Zato postaja boj za politično demokracijo zahteva značaja, človeške osebnosti. Brez tega pogoja ni samostojnega življenja ne za posameznika, ne za narod. Demokracija vsebuje svobodo za vse, ali je pa sploh ni. Vsako omejevanje za določeno verstvo, narodnost ali stranko, pomenja predpravo, ker nasprotuje pojmu svobode. Veliki borec Fr. Levstik je leta 1869. v »Slovenskem Narodu« nastopal proti ustanovitvi se »Katoliški družbi« zato, ker ji je načeloval nemški aristokrat grof Wurmbrand, toda v istem hipu je branil grofa Wurmbranda pred nemškimi liberalci, ki so si prilasčali svobodo zase, a jo odrekli drugače mislečim, dolžeč jih, da motijo javni mir in red... In načelni nasprotnik Mahničev Fr. Podgornik je zahteval v svojem »Slovenskem Svetu« 1899. leta, da bodi pravičnost voditeljica vsega pozitivnega prava.

Ako naj ne bo demokracija samo slepilo in mamilo, pretveza za samopašnost posameznikov ali njihovih strank, potem država ne more in ne sme preko jasne volje svojega lastnega ljudstva. Ali demokracija, polna in resnična — ali pa diktatura! V državi SHS. se dela na parlamentarnih tleh ustava brez upoštevanja večine dveh bistvenih delov te države, a pri tem se obdolžujejo vse poprek drugače misleči, kakor da so proti državi... Tu tiči neiskrenost take politike, gazi se pa ob enem temelji državnega edinstva.

Ako pogrēša slovenski narod v svoji večini politične demokracije, zahtevajo na drugi strani njegovi široki sloji hkrati tudi demokracije v socialnem oziru. Zopet isti pojav: nedostaje nam odkritosti. Vse je gol videz, ki naj zakriva resnično jedro: mōli se zlato tele! Prej so nam tuji odjedali najboljši kruh, sedaj jih nadomešča pečica domačinov, ki jim služi narodna država kot molzna krava. Razlika je v tem, da je bil prejšnji kapital v marsičem čisto zatoričen, dasi nam je škodoval narodnostno, a sedanji vojni kapital novincev, ki ni pridobljen ne z ročnim, ne z umskim delom, nastopa z odurno bahavostjo in razuzdano potratnostjo v veliki večini brez smisla za višje svrhe in brez koristi za narodnost, ker razširja telesno in duševno propadlost. A kaj je narod brez pravosti? Pobeljen grob...

Komur ni slovenstvo v državi SHS. samo nekaj mehanični drobci, ki se po strankarskih koristih poljubno razkosava, ampak bistvena kulturna in gospodarska enota s svojo zgodovino, čeprav bolj žalostno nego veselo; kdor čuti vso neiskrenost današnjega javnega življenja, kjer gospoduje videz in ne stvarnost, materija in ne ideja, brezvestno izkoriščevanja prirodnih dobrin in ne občna korist: ta pojde v boj za demokracijo v političnem in socialnem oziru v svesti si, da tako najbolje služi svojemu slovenskemu narodu in svoji domovini Jugoslaviji.

DR. I. K.

Uradništvo in centralizem.

Ideja *centralistične ureditve* naše nove države ima primeroma največ pristašev med uradništvom. Poznavelec razmer si to lahko tolmači. Prvič drvi uradništvo vedno za tistim, ki najbolj kriči, da je za državo. V tem pogledu manjka velikemu delu uradništva *kriticizma*. Moralo bi bolj pretehtati besede in dejanja ter razmere pri presoji o tem, kdo je res in bolj državotvoren. Drugič pa živi v uradništvu nacionalna zavest. Da se vzdrži in ohrani ujedinjenje vseh južnih Slovanov v eni nacionalni državi — v tem vidi najvišjo zapoved za vsa svoja dejanja in nehanja. To je lepa poteza. Vendar tu premalo *kritično* gleda, ker enemu veruje vse, drugemu pa nič. Zato vidimo, da je strnja centralistov zlasti med uradništvom zelo močno zastopana. To vsled njegove nacionalne ideologije. Seveda velja vse to dotlej, dokler gre samo za *teorijo*, za besede pisane in govorjene. Slika pa se bo mahoma predrugačila, kakor hitro se bo *centralistični sistem* začel uvajati tudi v *praksi*. To se bo zgodilo, ko bo priromal iz Belgrada dekret, da so ti in oni sodni, davčni, politični itd. uradniki premeščeni v Skoplje, Štip ali Podgorico. Takrat bo sedanje centralistično navdušenje tudi med uradništvom zmrznilo. Če se danes na primer nekateri učitelji, ki sede recimo v Ljubljani, brezglavno navdušujejo za centralizem, je to umevno. Saj to nič ne stane! Ko pa bo prišel dekret, da je na primer g. L. J. ali kdorkoli drugi premeščen, recimo v nekdanji Sándžak, se bo milo javkalo in pritiskalo na kljunkte do onemoglosti. Seveda bo treba pritiskati v Belgradu, ne v Ljubljani, ki ima že danes malo odločevati.

Ena poglobitnih praktičnih zahtev uradništva je, da se moderno preuradi *službena pragmatika*. Vsi dobro vemo, kako so doslej reševali uradniško „pitanje“. Tako diletantsko, da je bilo med uradništvom vedno več nezadovoljnost. Uradniki so se hudovali nad Belgradom, nad ministri in poslanci. Dostikrat po krivici. Na sme se odrekati vsem, ki so imeli pri tem besedo, dobre vojsje. Centralisti gg. dr. Kramer in dr. Žerjav sta na primer storila več kot je bila njuna dolžnost. Zaman seveda ves trud! Ne smemo pozabiti, da n. pr. Srbi uradništva v našem smislu ne poznajo. Tam si danes

lahko načelnik, direktor itd., toda jutri privleče novi minister svojega strankarskega prijatelja v urad in ga posadi na tvoje mesto, tebi pa zapoje § 76 zakona o činovnikih, ki pravi: Uradniki, ki še nimajo pravico do penzije (to pravico zadobe, ako imajo srečo vzdržati se v službi nepretrgoma skozi 10 let!), a bi postali za službo nezmožni ali bi se jih v interesu državne službe moralo odpustiti, smejo pričakovati od milosti upraviteljstva, da se jim dá kakšna pomoč, bodisi enkrat za vselej itd. Vsled takšnih razmer Srbija nima takšnega uradništva, ko n. pr. Slovenija, kjer so pravice in dolžnosti uradnikov natančno ugotovljene v predpisih danes še veljavne pragmatike. Tudi so činovni razredi tam drugače urejeni kot pri nas. Zato je nespametno misliti, da se da izednačenje uradniškega vprašanja po enem kopitu izvesti v naši državi preko noči. Zato bo treba dolgo vrsto let. Mislimo, da je za vse naše uradništvo važnejše, da se v Sloveniji sedanja službena pragmatika obdrži in se iz nje odstranijo le tist avstrijski „cofi“, ki so sedaj brez pomena.

Na novo bi bilo treba urediti le plače, razrede, časovno napredovanje, penzije itd., *splošni principi* pa naj bi ostali. To mora nas najprej vesti do cilja, ne pa izednačenje, ki je danes še vedno v zraku. Saj vidimo, kako gre težko, in da se nove države na znotraj ne dá urediti samo z dobro voljo in preko noči. Kdor pobliže pozna naše sedanje razmere, vé dobro, da centralni uradi že danes nastavljajo, odstavljajo, pensionirajo uradnike ali uslužbence kar tako, po mili volji, ne oziraje se na zakon službene pragmatike. Revež, ki ga kaj slabega doleti, nima kam se pritožiti, zlasti ker tudi še nimamo upravnega sodišča. Odtod izvira mnoga krivica; v tem nepoznanju razmer v posameznih pokrajinah, tiči velik kos današnjega *brezpravja*.

Če bodo centralistično navdahnjeni uradniki in učitelji vse to trezno premislili, bodo spoznali, da je centralizem, ker je mnogo preuranjen, *škodljiv vsem*, državi in narodu in da je edina pot tudi za Jugoslovane ona, ki jo je hodilo že toliko narodov pred nami: *avtonomistična ureditev države*. Mnogoga moti pogled na stranke, češ ta in ta stranka bo potem na površju, ona pa ne, ki bi jo jaz rad imel. To je zmotno stališče. Kje pa je garancija, da stranka, ki je ne maraš, ne pride na površje tudi v centralističnem sistemu? Ljudstvo je ono, ki mu moramo služiti v prvi vrsti, ne pa tej ali oni stranki. Zakaj ravno mi moramo imeti pred očmi v prvi vrsti dobrobit naroda in države. Za tema dvema še dolgo, dolgo nič ne pride. Potem morda šele stranka!

Obmejni Slovenci in naša avtonomija.

Izid svetovne vojne nam je prinesel mnogo bridkih razočaranj. Na eni strani je svetovna vojna resda rodila veliko jugoslovansko državo, v kateri živi ali vsaj upa živeti svobodno in neovirano tudi velik del slovenskega ljudstva, na drugi strani pa se ni uresničil in ni prodril princip samoodločbe narodov vsled pariških intrig in zmagal je kapitalistični imperializem, ki je Slovincem odsekal lepe kose od njihovega telesa: Slovensko Primorje je prišlo pod laško, slovenski Korotan pa pod nemško oblast.

Kar spada po naravi skupaj, teži tudi po prisilni ločitvi in vkljub prisilni ločitvi še vedno skupaj. Ta težnja rodi iredento na strani odcepjenih, neke vrste „imperializem“ pa na drugi strani če smemo to idealno, nekapitalistično težnjo tudi imenovati s tem imenom. Ti odsekani deli bodo pa težili po združitvi s svojim telesom le tedaj, če se bodo prvič sami zavedali, kdo in kaj so, drugič pa, če jim bo telo dajalo tisto duševno hrano, ki je zanje prikladna, katero preneso in katere so vajeni.

Obmejni Slovenci, kakor smo jih imenovali do nedavnega časa, so bili vsled neprestanega ogrožanja njihove narodnosti od strani laških in nemških pohlepnežev trdi bojovníki za *slovensko stvar*. Oni so vodili svoj boj kot *Slovenci*. Zato je v njih bilo in je še najbolj razvito *izrazito slovensko* čutenje, mišljenje in hotenje. V kolikor so Jugoslovani, oni to niso vsled ustanovitve jugoslovanske države, ampak zato, ker so *Slovenci*.

Sedaj pa vzemimo slučaj, da Slovenci, ki živimo v svobodni Jugoslaviji, čez noč prenehamo biti Slovenci. Recimo, da je to v naši državi mogoče. Recimo, da je to za notranji razvoj naše države tudi dobro. Ali bo pa to mogoče tudi pri obmejnih Slovencih, ki žive v popolnoma drugačnih razmerah kakor mi?

Na koga in na kaj naj se opira naš živelj v zasedenem ozemlju? Eden najvažnejših faktorjev v zgodovini osvobodilnih bojev je narodna *tradicija*. Kakšno tradicijo imajo ti ljudje: slovensko ali jugoslovansko?

Slovenci v zasedenem ozemlju imajo slovenske časopise, kolikor jih pač vlada dovoljuje. Tudi nekaj slovenskih šol imajo, imajo slovensko uradništvo, kar ga je ostalo in to je zanje sveta tradicija, ker so to imeli v večjem obsegu že prej. Dokler so imeli vse te ugodnosti v večjem obsegu, so se počutili boljše in spomin na boljše čase je ena najvažnejših komponent neizakovitosti tradicije. Za čas, ko se je človeku godilo hudo, se nikomur ne toži, ampak nazaj si želi človek in celo pokolenje le boljših časov. Ti boljši časi so pa za okupirance tesno zvezani s slovenskim imenom in s slovensko tradicijo.

Če dobimo mi v svobodni državi tako ustavo, ki bi utegnala slovenstvo poriniti bogvekam, to ne bo dobro za našo politiko, če ta resno strmi za integralnim narodnim ujedinjenjem. Ako pa nam ustava prinese avtonomijo in nam da garancije za svobodni razvoj slovenske edinice v državi, bo ravno slovenski živelj ona tesna vez, ki bo spajala svobodne in nesvobodne brate in slovenstvo bo ona žila vodnica, ki bo dajala hrano tudi onim, ki so je najbolj potrebni.

S centralistično ustavo tega cilja ne bomo tako lahko dosegli, zlasti v Primorju ne, kjer utegnejo dobiti Slovenci sami nekaj avtonomnih pravic. Res je, da bodo Slovenci v zasedenem ozemlju gledali na mogočno jugoslovansko državo z zaupanjem, toda jugoslovanska država na zunaj ne bo nič izgubila, ampak mogoče še pridobila na ugledu, če bo urejena na podlagi avtonomije, naš nesvobodni živelj bo pa gledal na našo državo s toliko večjim zaupanjem, kolikor tesnejše vezi ga bodo z njo spajale in kolikor več svobode bo videl v njej.

Avtonomija in delavstvo.

Z izrazom delavstvo ne zazuamujemo tukaj le dninarjev in tvorniških delavcev, ampak vse delovne ljudi, ki imajo interes na socialno-politični zakonodaji.

Kakšen interes imajo ti sloji prebivalstva na državni ureditvi glede vprašanja avtonomije in centralizma?

Na prvi pogled se zdi, da zahtevajo interesi delovnih slojev z ozirom na njihove organizacije kolikor mogoče strogo izveden centralizem. Centralizem bi organizacijam omogočal krepko zastopstvo njihovih stanovskih interesov in vodstvo bi bilo enotno.

Drugačna pa je stvar, če pogledamo vse to s stališča *obstoječe* socialne zakonodaje. Bivša Avstrija je bila sicer nazadnjaška država, toda socialistične stranke vseh barv so si znale priboriti toliko ugodnosti, da je bilo stanje socialno-politične zakonodaje vsaj za začetek zadovoljivo, čeprav ne na višku.

Socialna zakonodaja v balkanskih državah je za avstrijsko daleč zaostajala in je še danes, po ujedinjenju, zelo pomanjkljiva. Sedaj pa pomislimo: kaj bi bilo, če se n. pr. stari srbski zakoni čez noč proširijo na vso kraljevino? Ali bi mogle biti naše organizacije s tem zadovoljne? Kaj bi reklo naše delavsko-zavarovalne ustanove, kaj naše bolniške blagajne?

Zato je treba tudi tukaj *prehodnega stanja*. Srbijanci ne morejo čez noč ustvarjati naprav, za katere je treba ogromnih predpriprav, mi pa tudi ne moremo nazaj in ne smemo nazaj, če nečemo oškodovati silno važnega gospodarskega sloja in na tisoče ljudi pahiti v bedo. Zato je najbolje, če se uvede oziroma obdrži *pokrajinska avtonomija* kot podlaga državne ureditve in se socialna zakonodaja prenese na pokrajinske oblasti. Na ta način obdrže tisti, ki imajo že nekaj socialnih pridobitev, vsaj to, kar imajo, drugi pa dobe priliko, da posnemajo svoja sosede in se vzdignejo vsaj na tisto stopinjo, katero so drugi že davno dosegli.

Čitajte, širite, naročajte Avtonomista!

Avtonomija in centralizem.

Centralizem imenujemo tisto obliko državne uprave, ki zahteva, naj se vlada cela država brez ozira na njen teritorialni obseg, brez ozira na razlike, katere ustvarjajo zemljepisne razmere med prebivalstvom, brez ozira na historični razvoj posameznih delov države, brez ozira na vero in jezik, brez ozira na različne gospodarske in pridobitvene možnosti, samo na eno povelje in po eni direktivi, ki prihaja iz centrale.

Avtonomisti pa zahtevamo, da se mora državna oblast ozirati tudi na zgoraj omenjene razlike, ki obstoje, in ozirati se mora nanje zato, ker obstoje in se jih ne dá odpraviti s sveta čez noč z eno samo po-božno željo.

Vzemimo si za primer našo današnjo državo. Jugoslavija, ali kakor jo imenujejo popolnoma nelo-gično sami centralisti: kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, je nastala iz treh velikih delov: iz nekdanje kraljevine Srbije, iz nekdanje kraljevine Črne Gore in iz ozemlja, ki je pripadalo bivši avstro-ogrski monar-hiji. Najenostavnejša edinica, ki bi bila eventuelno še pripravna za centralistične eksperimente, je bila Črna Gora vsled svojega majhnega obsega in istih gospo-darskih, kulturnih in verskih razmer.

Tudi nekdanja mala Srbija, v obsegu, ki ga je imela pred prvo balkansko vojsko, se je dala vladati centralistično iz istih razlogov. Za Srbijo po balkanski vojni pa vsled pridobitve Macedonije, to že ne velja več. Donavska in savska dolina sta nekaj čisto dru-zega, kakor vardarska dolina in Kosovo. Ljudje v teh pokrajinah se prav znatno razlikujejo po veri, po kulturi, deloma tudi po jeziku in s temi razlikami je treba računati. Srbija je hotela sicer vladati v Mace-doniji centralistično, toda rezultat so bili večni upori in spori, ki trajajo še danes.

In kaj naj rečemo o ozemlju bivše monarhije? Razlika med ravno in plodno Vojvodino in gorato Slovenijo, je ogromna. Kulturno in gospodarsko živ-ljenje teh ozemelj se silno razlikuje, da ne govorimo o verskih in jezikovnih razlikah, in sicer tako zelo razlikuje, da morajo te razlike priznati tudi najhujši centralisti v svojih glasilih. Ali pogledjmo Dalmacijo in Primorje. Za Dalmatinca je morje vse, za Sremca in Vojvoince, nič. Ravno taka razlika, kakor med morjem in ravnino, pa obstoji tudi med mišljenjem in čustvo-vanjem Primorcev in Vojvoincev.

Velikanskega pomena je tudi historični razvoj onih delov naše države, ki jih je svetovna vojna spo-jila v eno državo. Mi imamo še danes v državi pet pravnih sistemov, in vsak izmed teh je plod uoigolet-nega zgodovinskega razvoja, ki se ne da izbrisati naenkrat in skokoma, najmanj pa z nasiljem. Vse to bi bili morali naši ustavotvorci upoštevati, da ohranijo v ljudstvu občutek zadovoljnosti, in da mu vcepijo zavest, da je sedanje stanje boljše od prejšnjega.

Nasilno forsiranje „ujedinenja“ je pa izzvalo ravno nasproten efekt, in ljudje, katerim nihče ne more prepovedati, da primerjajo sedanje stanje s prejšnjim, pravijo, da je bilo bolje „po starem“. To je fakt, ki ga vsak lahko sliši sam na svoja ušesa, kadarkoli hoče.

Človeško telo je enoten organizem, ki obstoji iz različnih delov. Možgani so organ za sebe, čeprav v zvezi z drugimi organi. Kost v stegnu je organ za sebe, čeprav v zvezi z drugimi organi. Srce in pljuča itd., so organi za sebe, vsi ti organi so pa zvezani med seboj v višji organizaciji, ki ji pravimo telo. Nikomur ne pade v glavo, da bi smatral možgane za isto, kot kost v stegnu.

Kosti namesto možganov ne nosijo v svojih glavah niti najbolj zagrizeni centralisti.

Ravno tako je tudi z našo državo. Tudi ta je višji organizem, v katerem se ne dá Macedonije za-menjati s Slovenijo, in Vojvodine ne z Dalmacijo. Kar je ustvaril dosedanji razvoj, da spada skupaj kot po-seben organ, naj ostane poseben organ v višjem ustroju državnega telesa. Kdor zlomi kost, ne škuduje le kosti, ampak s tem tudi celemu telesu.

Kdor to uvidi, ne more biti centralist do brez-mejnosti, ker je to nekaj nemogočega, ampak mora upo-števat tudi važnost posameznih avtonomnih organov.

Tak avtonomen organ naše države je sedaj in bo še dolgo časa slovenski del naše države. Je in bo —

mogoče ne pravno, ker bo nasilna ustava to hotela drugače — ampak *faktično* je tako in bo tako, in tega *faktičnega stanja* ne more ukiniti nobena naredba in nobena diktirana ustava. Niti lastna želja ne.

Kar imenujemo danes „slovenstvo“, ni noben fan-tom, ni nikak zgodovinski ostanek, ampak to je *živa in tvorna sila* one skupine ljudi, ki žive na določenem ozemlju pod imenom Slovenci. Ta tvorna sila ima svojo staro življensko moč, ta tvorna sila je ustvarila pred sto leti Prešerna — menda vendar nihče ne misli, da je Prešeren ustvaril „Slovence“? — in se bo znala uveljaviti in morala priznati tudi v naši državi.

Če bi bili naši državniki nekoliko dalekovidnejši kot so, bi to dejansko stanje *upoštevati* in določili bi tudi *slovenskemu organu* v državnem organizmu *nje-gov lasten delokrog* namesto, da ga utesnjujejo v cen-tralistične vezi.

Kako daleč naj sega ta delokrog? Kaj naj obsega avtonomija in kaj naj bo pridržano centralni državni oblasti v naši državi, ki se bistveno razlikuje od Ze-dinjenih držav, od švicarskih kantonov in od nemških nekdanjih kraljevin in kneževin, ki imajo vsaka svojo *posebno* zgodovino in svoje posebne življenske pogoje, o tem bomo pa razpravljali v prihodnjih številkah stvarno in mirno, edino-le z ozirom na dejanski položaj in brez ozira na trenutne koristi naših strank.

Mi in Srbi.

Danes slišimo med prostim narodom v mestih in na deželi jako pogostokrat očitane, da so vseh teh žalostnih razmer, ki ustvarjajo povsod silno nezado-voljstvo, krivi edino-le Srbi. Če bi Srbov ne bilo, bi bilo mnogo boljše, najmanj tako dobro, kakor je bilo prej.

Ne samo kot pošteni ljudje, ampak ravno zato, ker smo avtonomisti, moramo to splošno mnenje neko-liko popraviti, ker ne odgovarja popolnoma dejanskemu položaju in je v mnogih ozirih popolnoma krivo.

Iste govornice, kakor se širijo pri nas o Srbih, da so oni krivi vsega zla, se širijo na drugi strani zopet v Srbiji o nas. Ne toliko specifično o Slovincih, ampak v obče o tkzv. „prečanih“. Očigledno se gre tukaj za medsebojne obdolžitve, ki niso utemeljene v sami stvari, ampak spretno izkoriščane in izrabljane od — tretje strani, ki ima velik interes na tem, da ljudstvo raz-dvaja, da bi mogla sama toliko bolj neovirano vladati. Divide et impera — razdvajaj in vladaj — je bilo znano avstrijsko geslo, ki tudi v Beogradu ni tuje, kakor vse kaže.

Mnogo je težav, katere danes prenašamo, katerih ni kriv ne Slovenec, ne Hrvat in ne Srb, ampak so posledica svetovne vojne. Ravno tako je pa tudi res, da trpimo mnogo vsled razmer, za katere ne moremo delati odgovorne ne svetovne vojne in ne slovenskega, ne hrvaškega in ne srbskega ljudstva, ampak samo da-našnji vladni sistem in današnji režim v Beogradu. Ta režim tlači in mori v enaki meri vsa tri plemena naše države, Slovencev nič manj kakor Srbov, Srbe mogoče še bolj kot Slovence.

To je ravno napaka, če kdo tako misli. Res je, da se tudi tista klika, ki danes vlada v naši centrali, prišteva Srbom. Toda tista klika ni srbski narod, ampak je samo klika, je mala peščica ljudi, ki so znali vzeti v zakup vso državno oblast, da jo izkoriščajo edinole sebi in svojim rodovinom v korist, a na veliko škodo in jezo vsega slovenskega, hrvaškega in srbskega ljudstva. Izkoriščanje državne moči se vrši sicer pod lepo firmo narodnega edinstva na eni, pod vabljivim geslom velesrbstva, na drugi strani, toda eno in drugo je v ustih klike prevara, ki je preračunana na vse kaj drugega, kakor na korist ljudstva, pa najsi se to ljud-stvo tudi imenuje srbsko.

Najboljši dokaz, da srbsko ljudstvo ne misli tako, kakor današnji zakupci vladne moči v Beogradu, je dejstvo, da odpor proti danes vladajočim razmeram tudi v Srbiji od dne do dne bolj raste. Če bi v Beogradu danes vladalo res srbsko ljudstvo, odpor vendar ne bi bil potreben!

Klika, ki danes v Beogradu neomejeno gospodari nad celo državo, prav dobro ve, da ljudstvo v Srbiji z njenim režimom ni zadovoljno. Promet je tudi v Srbiji

pod vsako kritiko, tudi Srbija trpi vsled korupcije v upravi in vsled izvozničarske in verzišne politike nič manj kakor Slovenija. Toda vladajoča klika si je znala hitro pomagati. Da bi odvrnila odgovornost za svoja dejanja in pazljivost ljudstva od sebe, je spretno izko-ristila razpoloženje, katero je bilo potreba ustvarjati pred vojno in med vojno proti Avstriji in proti obso-vraženim „prečanom“.

Navduševalna propaganda med vojno je z vsemi sredstvi delala — in je tudi morala delati — na to, da prikaže Srbijancem (Srbom v bivši kraljevini), kot najhujše sovražnike Avstrijce, ali kakor so jih po starem običaju imenovali na kratko: Švabe. Vse, kar je živelo izven mej stare kraljevine Srbije „preko“ Save in Donave in Drine, je bilo „švabsko“, torej pravim Srbom (= Srbijancem) sovražno! Zato so danes n. pr. katoliki, ki žive preko Save in Donave, za Srbijance „Švabi“, tudi mi Slovenci smo zanje „Švabi“, Hrvatje so „Švabi“, da celo tisti pravi pravoslavni Srbi, ki žive v Vojvodini, v Sremu in v Bosni, so za pravega srbijanskega šovinista le „Švabi“ in ne Srbi. To razpoloženje je ustvarila med rodnimi brati nesrečna vojska. Namesto pa, da bi danes to (v vojnem času morebiti potrebno?) razpoloženje pobijali in z isto vnemo trgali iz zastrupljenih src, s katero so trup sovraštva v ljudska srca vlivali, ga beogradska vladna klika le še razmnožuje in poostruje in pravi ljudem; „Glejte jih, oni so krivci vsega zla, ti nesrečni „švabski prečani“, ki so danes prišli v državno zajednico z vami in ti vas hočejo zavojevati! — Ali je čudno, če srbsko ljudstvo tem zapeljivim besedam verjame? Mi to popolnoma dobro razumemo, ker vemo, za katerim grmom tiči zajec!

Sedaj pa pridejo k nam „prečanom“ ljudje, ki so še polni strupa vojnega sovraštva proti svojim včeraj-šnjim sovražnikom. Niso sicer vsi enaki, mnogo je med njimi plemenitih in uvidevnih mož, ki zaslužijo vso čast, toda kaj naj opravijo vsi ti dobri ljudje proti nemu samemu zagrizencu, ki vedno in vedno gleda v „pre-čanih“ le premagane „Švabe“?

Ti nestrpnosti se ponašajo ponekodi oholo, pone-kodi izzivalno, da ne rabimo še hujših izrazov. Tako ponašanje ne more v naših ljudeh vzbuditi zavesti, da so danes svobodni državljani, pač pa se jim utrjuje v srcih sum, da so prišli v še hujše suženjstvo kakor je bilo staro-avstrijsko. Taki ljudje, ki se ne morejo otresti vojnega duha, ki še vedno žive v stari mentaliteti, ti so tisti prevratni elementi, ki ustvarjajo nezadovoljstvo med narodom in ti so moralni krivci za nepremišljene besede in čine nerazsodnih ljudi.

To smo smatrali za potrebno povedati na eno in na drugo stran. Razmerje, ki vlada danes med nami in Srbi, je zastrupljeno, toda strupa ne vlivajo v duše ne slovenski prevratni elementi in ne srbski nezado-voljneži, ampak tisti patentirani izkoriščevalci državne oblasti, ki sede danes na vodilnih mestih, ker dobro vedo, da bo takoj konec njihove neomejene oblasti, ka-kor hitro bo ljudstvo tostran in onostran Save in Do-nave izpregledalo in svoje izkoriščevalce postavilo na cesto.

Mi in Srbi smo res zrastle iz ene jugoslovanske korenike in tvorimo s Hrvati in Bolgari tako celoto, kakor jo predstavlja drevo, ki ima korenine, deblo in veje. Živeli smo pa tisoč let razdvojeno, pod tujimi vplivi, in razvijali smo vsak svojo lastno individualnost. Ali je ta individualnost že tako daleč razvita, da smo postali trije narodi, ali smo prišli šele do plemenskega razločka, to nič ne izpremeni na dejstvu, da se nas ne da vladati vseh po enem kopitu in na eno komando. To ne bi bilo mogoče niti takrat, če bi bili jezikovno, kulturno, versko i. t. d. popolnoma enotni. Podnebje in zemlja tudi diferencirata ljudi in te difference je treba upoštevati, ker obstoje.

Najlepše in najboljše se da rešiti naš državni pro-blem z avtonomijo onih edinic naše države, ki tvorijo za sebe neke organske celote. Kolikor več avtonomije bo užival Slovenec, toliko bolj se bo čutil gospoda v svoji hiši. Kot gospod bo tudi Hrvat in Srba sprejel tako kakor to velela državni interes. Če se bo pa čutil kot hlapec in če bo videl v Hrvatu ali Srbu ali Bol-garu le svojega gospoda in ne samo sogospoda, bo pa ostal nezadovoljen na kvar sebi in državi.

Avtonomistični pregled.

Avtonomija in politične stranke v Sloveniji. Na odločno avtonomističnem stališču stoji največja stranka v Sloveniji: Slovenska Ljudska Stranka. SLS. vodi odločen boj za avtonomijo in za nedeljivost Slovenije in je predložila tudi v konstituenti svoj poseben ustavni načrt, ki je zgrajen na avtonomističnem principu. Načrt sam mogoče ni popoln in ne ustreza vsem zahtevam, ampak že začetek je dober. — Druga velika stranka, ki stoji tudi na avtonomističnem stališču, so *komunisti*. V imenu komunističnega parlamentarnega kluba se je izjavil v ustavotvornem odboru posl. dr. Sima Marković za avtonomijo pokrajin, čeprav s pridržkom, da je on v svojem srcu centralist. Ta izjava je jako važna, ker nam dokazuje, da on, oziroma komunisti niso avtonomisti brez povoda, samo v ideji, ampak predvsem iz praktičnih razlogov in potreb, katerih ne negirajo, ampak jih priznavajo. — Tretja slovenska avtonomistična stranka so narodni socialisti. Njihovo glasilo „Nova Pravda“ piše (št. 12, od 2. apr.): „V naši državi živi sicer en sam narod, ki ima tri imena. Toda ta narod še ni živel v skupni državi, razvoj posameznih plemen je bil popolnoma različen drug od drugega. Tisoč let se je učilo ta plemena, da so samo Slovenci, Hrvati ali Srbi. Sedaj pride naenkrat preobrat in hočejo nekateri čez noč prevreči zgodovino tisočih let.“ Člankar sklepa: „Centralizem je v današnjem času proti državnemu interesu, on ni vstanu, da bi vplival privlačno, centralizem boče odbijal, in to je za našo državo največja nevarnost.“ — Socijalni demokratje so v tem vprašanju neodločni. Mnogo jih je pa tudi med njimi, ki niso za centralizem. — Odločna zastopnica centralizma je v Sloveniji samo JDS. Če pogledamo število pri zadnjih državnoborskih volitvah oddanih glasov, vidimo, da je večina volilcev v Sloveniji že danes avtonomistična in ni dvoma, da bo to število do prihodnjih volitev še znatno narastlo, ker postaja klic po avtonomiji v Sloveniji vedno glasnejši.

Demokrat dr. Rojc in avtonomistični pokret na Hrvaškem. Velika demokratska stranka v Jugoslaviji se je odločila za centralistično ureditev naše države. Razvoj dogodkov pa kaže, da ta odločitev ni bila ravno srečna, ker je dosedanja politika centralistov silno pospešila avtonomistični pokret zlasti na Hrvaškem. Ta pokret so centralisti označevali navadno kot separatističen, kot protinaroden in protidržaven. V zadnji številki ngledne revije „Nova Evropa“ je pa napisal dr. Rojc obširno študijo o razmerah na Hrvaškem, ki jasno dokazuje, da avtonomističen pokret na Hrvaškem ne izvira iz delovanja prevratnih elementov, ampak da ga je najbolj pospeševalo delovanje onih krogov, ki imajo z jugoslovanstvom mnogo manj stika kakor pa n. pr. z velesrbstvom. O zanimivi študiji bomo še govorili.

Avtonomistični pokret v Franciji. Takoj po izbruhu velike francoske revolucije pred dobrimi 100 leti so hoteli Francozi s korenino vred izriniti vse sledove nekdanje fevdalno-monarhistične francoske preteklosti. Ta usoda je zadela tudi stare francoske pokrajine, katere je revolucija nadomestila z okrožji. Okrožja so dobila svoja imena po imenih mest, rek itd., samo da se popolnoma izbriše vsak spomin na preteklost. To stanje je trajalo vse do danes in Francija je klasičen vzor centralistično urejene države, kjer obstoji okrožna samouprava samo na videz, v resnici pa odločuje državni prefekt o vseh zadevah. Toda francoska tradicija je bila močnejša kot dobra volja revolucijonarne dobe. Danes se širi tudi v Franciji silno gibanje za vzpostavitev in obnovitev pokrajinskih avtonomnih oblasti. To gibanje označujejo Francozi z imenom regionalizem. Član francoske akademije Paul Bourget je priobčil nedavno o tem gibanju lep članek, v katerem z vso Francozom lastno naravno neprisljenostjo dokazuje, da se tradicije ne dajo uničiti čez noč in da je treba sile, ki žive, razviti in utrditi, ne pa jih vezati, omejevati in uničevati. V francoskem parlamentu bo pa vsak čas prišla na dnevni red upravna reforma, katere cilj bo obnova pokrajinskih avtonomij.

Italijanski „partito popolare“ za avtonomijo Julijske Benečije. V našem ustavnem odboru je padla beseda, da je naš ustavni

načrt izdelan po vzoru italijanske centralistične ustave, ki je med vsemi ustavami najslabša. Škodljivost centralističnega upravnega sistema uvidevajo danes tudi Italijani sami. Laška ljudska stranka je zato sklenila, kakor poročajo listi, da se bo potegovala za avtonomijo novih pokrajin, ki so Italiji pripadle po vojski, kar naj bi bil prvi korak za odpravo centralizma tudi v Italiji. Kakor izgleda, bomo mi edina država, ki se krčevito oklepa tiste forme državne ureditve, katero danes zametava ves kulturni svet!

Tedenski pregled.

Pogajanja za dopolnitev pokrajinske vlade za Slovenijo. Kakor poročajo iz Beograda, se prično v kratkem pogajanja med demokrati (JDS) in Samostojno Kmetško Stranko zaradi izpolnitve praznih poverjeniških mest pri pokrajinski vladi v Ljubljani. Doslej sta v Ljubljani le dva poverjenika, ki pripadata, odgovarjajoč ne razmerju volilnih glasov v Sloveniji, ampak vladnim razmeram v Beogradu, demokratom. Prazna so torej še 4 mesta, na katera reflektirajo samostojni kmetje. Mi smo, mimogrede rečeno, proti poverjeniškim vladam, ker so predrage, čeprav smo avtonomisti. Pokrajinske vlade naj le ostanejo, ampak aparat mora biti cenejši. Kakor izgleda, se bo vnel med samostojnimi kmeti in med demokrati jako interesanten boj. Dočim se bodo demokratje sklicevali na demokratsko večino v državnem zboru in se z ozirom na ta argument upirali zahtevi samostojnih kmetov po 4 poverjeniških mestih, se bodo samostojneži sklicevali na svojo večino nad demokrati v Sloveniji in ne bodo zlepa odjenjali. Torej tudi tukaj boj med centralizmom in avtonomizmom, čeprav pravijo eni in drugi, da so centralisti. Kdo bo eventualno prišel na eno ali drugo poverjeniško mesto, je postranska stvar.

Naš vnanjepolitični položaj ni posebno ugoden. Naša država je orijentirana samo na Pariz, mnogo premalo pa se ozira na svoje sosedne države s tisto samostojnostjo, kakor je potrebna za državo naše velikosti in moči. Velika napaka naše vnanje politike je, da nimamo parlamentarnega odbora za vnanje zadeve, kakor ga imajo vse parlamentarne države, pa tudi tako močnega parlamenta ne, da bi znal od samodržcev v našem vnanjem uradu vzpostaviti takega odbora izsiliti. O vseh naših vnanjepolitičnih zadevah odločuje danes samo g. Pasić oziroma njegov pomočnik. Ministrski svet pride že manj v poštev, ker predsednik vlade lahko obvesti svoje ministrske tovariše samo o tistih zadevah in v toliko, kar in kolikor on hoče; če pa hoče kaj zamolčati, pa tudi to lahko stori in dela vse na svojo pest. Tako postopanje je zelo nedemokratsko in neparlamentarno in dokazuje le, da mi nismo demokratsko vladana država, ampak da vlada pri nas goli absolutizem pod parlamentarno firmo. Ne moremo si kaj, da ne bi pri tej priliki omenili dejstva, da je v vnanjem uradu oziroma v diplomatski in konzularni službi vse premalo zastopan prečanski svet, mnogo preveč pa je beogradske gospode zaposlene v ti stroki, ki je seveda vsa v medsebojnem sorodstvu. Tudi to poglavje bo treba razčistiti.

Naša ustava. Ustavotvorni odbor je pretekli teden dovršil svoje delo. Od vladnega ustavnega načrta je ostala neizpremenjena komaj ena petina, vse druge paragrafe je odbor ali popolnoma nadomestil z novimi ali pa jih vsaj znatno izpremenil. Tiskano poročilo ustavnega odbora bodo predložili poslancem, nakar se bo začela dne 14. aprila razprava o ustavi v plenumu konstituentne. Vladajoče stranke so se zedinile, da bo število govornikov v generalni debati znatno omejeno, tako da optimisti sodijo, da bo centralistična ustava sprejeta v celoti že do 1. maja. — Drugo je pa vprašanje, če se bo ta ustava, katero bodo sedaj sprejeli in odobrili, mogla tudi trajno držati. Na svetu ni nič večnega, nič neizpremenljivega; spremenjati se dajo tudi ustave. Naše nemerodajno mnenje je, da se centralistična ustava v naši državi ne bo držala, ampak bo trajala še mnogo, mnogo let, predno bomo prišli do ustave, ki ne bo kupljena, ampak, ki bo izvirala iz moralne moči ustavotvorcev, da bodo z njo zadovoljni ne le tisti, ki dajejo vladi svoje glasove proti primerni odškodnini, ampak tisti, katerim je res nekaj za državo, tudi takrat, če sami trpe osebno

škodo, ako to zahteva javna korist. Nas čakajo še jako hudi politični boji.

„Obznana“. Koncem decembra preteklega leta je izdala tedanja Vesničeva vlada naredbo, katero je po Vesničevi demisiji navojila tudi vlada g. Pašiča, in ki je naperjena v prvi vrsti proti komunistom, toda stilizirana tako, da z lahkoto služi kot vrlo poražen inštrument tudi za pobijanje vseh drugih sovražnikov „države“ t. j. današnjega režima. Kar se ne uklanja sedanji vladni večini, pride vse lahko pod bič zelo nedemokratske „Obznane“. — Komunisti so vložili proti „Obznani“ v konstituenti interpelacijo, na katero odgovarja minister notranjih zadev Drašković mogoče baš v trenutku, ko te vrstice pišemo. Vladna večina je že vnaprej sklenila, da bo vladi votirala zaupnico, zato je čisto brez pomena, ali bo utemeljevanje razlogov za proglasitev take reakcionarne naredbe, kakor je „Obznana“, držalo ali ne. Mogoče je res, da so komunisti nameravali uprizoriti kakšen puč, mogoče ni res. Mogoče je, da so dokumenti, katere bo prebral minister Drašković, pristni, mogoče je tudi da niso pristni, ampak po slavni zgledeh, ponarejeni. Žalostna resnica pa je in ostane, da je „obznana“ nasilna naredba, ki bije vsakemu demokratskemu čustvovanju v obraz, ker krši fundamentalni princip, vsake demokracije s tem, da je z „obznano“ prenesena velik del tiste moči, ki jo imajo v pravnih državah samo neodvisna sodišča, na odvisno administrativno oblast. To je huda! Nič manj pa ni hudo, da se je vladna večina, katere dober del tvorijo tudi „demokratje“, kar vnaprej za to, da „obznana“ ostane in da se izreče vladi zaupanje! Demokratsko ime še ni dovolj za demokracijo; demokracijo je treba tudi občutiti, ne pa dajati čutiti — drugim.

Kancelparagraf. V isto kategorijo zatiranja svobode kakor „Obznana“ spada tudi kancelparagraf. Njegovo potrebo utemeljujejo v tem, da se gre tu za boj proti klerikalcem. Kako je to vendar smešno in otročje! Klerikalizem obstoji pri vseh verah in bo obstal, dokler bodo kje kakšne vere. Proti veri (ali če hočete proti veram) se je pa vedno borilo na stotine ljudi z vsemi mogočimi sredstvi, zatirali so jo z ognjem in mečem, pobijali so jo s protiverami in z znanostjo, pa še danes živi, čeprav ta boj traja že tako dolgo odkar vera obstoji, to je že od nekdanj, in to je vsaj nekaj tisoč let. Čudno, da Neroni niso prišli na misel kancelparagrafa! Naše mnenje je, da vere (ver) tudi kancelparagraf ne bo ubil, tudi duhovniške agitacije ne bo preprečil, pač pa označuje njegove zagovornike za jako nesvobodoljubne in nedemokratske ljudi.

Konference nasledstvenih držav. Zastopniki držav, ki so nastale na razvalinah stare Avstrije, zborujejo sedaj v Rimu, potem pa se sestanejo drugič v Portorose. Gre se v prvi vrsti za ureditev privatno-pravnih razmer med državljani nekdanje iste, a danes različnih držav. Ker nam ni znana vsebina rapalskega dogovora v vseh detajlih, zato ne moremo reči, koliko so našim delegatom pri teh pogajanjih že vnaprej vezane roke. Po poteku razprav v Rapailu pa bi skoro sodili, da nas bodo Italijani tudi na teh konferencah nadvladali. Kako bo z drugimi našimi sosedi, tega sicer tudi še ne vemo, ampak izgleda, da rezultati ne bodo baš preugodni za nas. — Kakor čujemo, bo zastopal našo državo na teh konferencah dvorni svetnik dr. Babnik namesto prof. dr. Žolgerja, ki je odklonil.

Karl Habsburg na Ogrskem. Karl Habsburški je poskusil svojo srečo, da zasede zopet mažarski prestol, na jako neroden način. Njegovemu poskusu, katerega so očitno podpirale gotove struje v velikih zapadno-evropskih državah, so se odločno uprle male obmejne države s takim pritiskom na mažarsko vlado, da je ta sama uvidela, da je najboljšje, če Karl Madžarsko zopet zapusti. Popolnoma brezuspešen pa njegov poskus le ni ostal. Mažarska vlada je izdala uradno od Karla podpisan proglas na Ogre, v katerem on zatrjuje, da se prestolu ne odpove, ampak zapušča Mažarsko le vsled vnanje sile. To znači, da moramo še računati z možnostjo njegovega povratka, ako se vladni sistem na Ogrskem docela ne izpremeni, kar bo pomenilo nove zaplete in novo „sušo“, za valutne špekulante pa zopet lepo priliko za čeden zaslužek.

Dnevne vesti.

Vse svoje somišljenike prosimo, da nam blagovolijo takoj po prejemu prve številke naznaniti, ali se naroče na list ali ne. Ose, ki se naroča, pa prosimo, da nam naznanijo tudi naslove tistih gospodov, ki bi eventualno utegnili list naročiti. Naš program je kratek: Za avtonomijo vseh kulturno-političnih in gospodarskih edinic v naši državi, ki imajo svojo izrazito individualnost; med te spadajo gotovo tudi Slovenci. List se ne ozira na nobeno stranko in je proti vsem, ali pa za vse; to je odvisno od stališča strank, ki ga zavzemajo v vprašanju centralizma oziroma avtonomije. Protidržavnih tendenc list ne bo zastopal in tudi ne protisrbskih, zato ker stoji na najširšem jugoslovanskem stališču, ki mora omogočiti vsakemu delu Jugoslovancov, Bolgarov ne izvzemši, popolnoma svoboden razvoj v veliki, svobodni jugoslovanski državi. Takemu razvoju je pa centralizem škodljiv in ga naravnost izključuje. Pač pa bo list stvarno in v dostojni obliki v svojo potrebno energijo nastopal proti hibam današnje centralistične uprave in proti vsaki korupciji brez ozira na osebe ali stranke. Kdor z nami soglaša, ta nam je dobrodošel in tega v ljubeznivo vabimo na aktivno sodelovanje s tem, da list naroči, ga širi in priporoča, v njem oglašaja ali pa mu dopisuje. Kolikor več bo naročnikov in sotrudnikov, toliko boljši bo list. Cena listu je res da precej visoka v primeri z drugimi listi, toda nižje cene nismo mogli nastaviti, ker ne razpolagamo z nikakimi fondi in z nikako podporo, ampak moramo kriti ogromne stroške iz lastnih dohodkov. — Prvi številki „Avtonomista“ smo dodali prilogo, da porabimo vsaj nekoliko obilnega gradiva, ki nam je na razpolago. Radoma bo list izhajal le na štirih straneh. Ako nas bo pa javnost dovolj podprla, bomo obseg lista po potrebi povečali.

Občinske volitve v Ljubljani. Za občinske volitve v Ljubljani delajo vse stranke velike priprave. Dolej se boj odigrava bolj v zatišju, ni pa dvoma, da se bodo volilne strasti vedno bolj razvemale, kolikor bolj se bo bližal odločilni dan. Kakor izgleda, bo velikih volilnih shodov bolj malo, ker so strankarske blagajne še preveč prizadete od zadnjih državnozbornih volitev, zato bo pa toliko več malih shodov. Izborna agitacija bodo lahko vodili komunisti, ker jih je znana Drašković-Vesničeva naredba prisilila, da so si ustvarili svojo posebno organizacijo, od osebe do osebe, ki je najbolj učinkovita. Druge stranke bodo delale z običajnimi sredstvi: z letaki, s časopisi in na shodih. Mnogo ogorčenja vzbujajo v delavskih krogih okolnost, da se bodo vršile volitve na delavnik namesto na nedeljo, kar bo gotovo mnogo delavcev in obrtnikov odvrglo od glasovanja. Šanse posameznih strank se presojajo različno, splošno pa prevladuje mnenje, da je pozicija JDS. v Ljubljani ogrožena vsled tega, ker vlada v vseh pridobitvenih krogih velika vznemirjenost zaradi novih silnih davkov, s katerimi je finančna uprava baš te dni osrečila večino volilcev, ki pri denarju ne razumejo nobene šale. Nas zanima seveda v prvi vrsti vprašanje, kako bodo odrezale izrazito avtonomistične stranke, ker ni izključeno, da se utegnejo vse te stranke vsaj v agitaciji medsebojno podpirati. Izid občinskih volitev v Sloveniji bo gotovo vplival tudi na položaj v Beogradu, ako dosežejo avtonomistične stranke ugodne uspehe.

Dr. Tavčarjev odstop od kandidature za ljubljanskega župana, oziroma za nosilca liste JDS., se mnogo komentira. Bolezen sama ne more biti edini vzrok njegovi odpovedi, ker tudi za časa državnozbornih volitev ni bil ravno zdrav, pa je vendar nastopil za svojo stranko kot prvi kandidat. Zakaj sedaj noče? Ali hoče mar postati sotrudnik „Avtonomista“?

„Uradna tajnost“. To je nekaj posebnega. Državljan napiše vlogo recimo na policijsko direkcijo ali pa državno pravdnitvo itd. Če je vloga količkaj interesantna, ti jo že čez par uric servira slavnemu občinstvu gotovi del časopisja. Ta procedura pa se imenuje „uradna tajnost“!

Proti razuzdanosti in nemoralni je priredila „sveta vojska“ včeraj v hotelu „Unionu“ dobro obiskan shod. Žleti bi bilo, da bi našlo prizadevanje vseh dobromislečih ljudi obvarovati naš narod pred moralno gnilobo in propadanjem obilo uspeha.

Samo zdrav in moralno močan in silen narod se more danes obdržati na višini. Žalostna resnica pa je, da je zlasti naš mlajši svet zašel na pota, ki za narodno bodočnost ne pomenjajo mnogo dobrega. Tudi tukaj bo treba upoštevati staro resnico: Nazaj na stara pota k stari disciplini! Ta nam je dala mnogo vrednih mož, o novih metodah pa še nič ne vemo, kam peljejo. Izgleda, da na dobro stran ne!

Kolo sreča. Pri zadnjih kmetiških nemirih v Istri, kjer so se hrvatski kmetje uprli nasilju fašistov, se je imenovalo tudi ime visokošolca Čeliga. „Slov. Narod“ ga je imenoval vrlega dečka, jug. patriota. Enako drugi listi. Kdo pa je ta Čeliga? On je visokošolec, doma v neki vasi blizu Pulja. Pred par meseci ga je naša vlada izgnala iz Jugoslavije, kjer je bival v Kočevju, zaradi komunistične agitacije. Kaj je torej resnica? Ali je izdajalec ali pa patriot?

Gospodarstvo.

DRAGOTIN HRIBAR:

Draginja in vojna posojila.

Da bi bila draginja v zvezi z naraščanjem vprašanjem vojnih posojil, izgleda na prvi pogled nekoliko neverjetno — ali vendar je tako! Za naraščanje draginje je več vzrokov, eden najvažnejših je ta, da premalo produciramo in da moramo mnogo potrebščin kriti z nabavami zunaj naše kraljevine. Potrebščine pa so sedaj po končani vojni izredno velike, ne samo v razdejani Srbiji, temveč tudi drugod. Povsod je treba novih stavb, novih cest, novih železnic, novih mostov, novih strojev itd. Za vse to potrebuje država ogromnih svot, ki jih deloma poskuša dobiti potom davkov in carin, deloma z dolgovi, ki jih dela pri Narodni banki. Opa pota sta škodljiva. Visoki davki in carine imajo posledico, da povečujejo draginjo, kajti vsak trgovec prevale zvišane davke in carine na konsumenta. Pa tudi zadolžitev pri Narodni banki slabo vpliva. Ker banka vsled tega izdaja bankovce čez potrebo, nastane nova inflacija, vrednost bankovcev pada (kakor smo to videli pri avstrijskih kronah!), kar tudi povzroča povečanje draginje. Čim večja pa postane draginja, tembolj je oškodovana država, ki mora kot največji podjetnik svojim nastavljenem, državnim uradnikom, železničarjem itd., vedno iz nova zviševati plače. Ker so potrebščine za obnovo izredne, po pametni narodni ekonomiji ni primerno, jih kriti z rednimi dohodki, torej z visokimi davki in carinami, temveč treba je misliti na izredno pokritje potom velikega posojila, ki naj se vrne v daljši dobi in ki naj obtežuje tudi naše potomce, katerim prihajajo v prid naprave, nabavljene iz potom posojila prejetih svot. Posojilo se lahko najame ali v inozemstvu ali pa doma. Inozemskih posojil ni priporočati. Ne samo, da se jih navadno ne dobi po ceni, se jih finančni ministri ogiba tudi zato, ker vsako tuje posojilo odpira vrata inozemskemu vplivu, in ker je treba plačevati obresti v inozemstvo, kar škoduje valutnemu razmerju. Zato pa je edini izhod iz finančne zagate, v kateri se nahaja poleg drugih tudi naša država, notranje posojilo!

Prvi poskus v tej smeri se je ponesrečil. Prvo državno posojilo, ki se je razpisalo leta 1919 je doneslo samo 200 milijonov kron za državo s 13 milijoni prebivalcev sramotno malo. Od tedaj je preteklo precej časa, država se je kolikortoliko utrdila in sedaj ni več druge zapreke, da bi se ne napravil nov poskus, kakor rešeno vprašanje avstrijskih vojnih posojil. Nepriporočanje vojnih posojil je v ljudstvu uničilo vse zaupanje v državne papirje, kar je tembolj obžalovati, ker so se ljudje šele med vojsko navadili, nalagati svoj denar v državnih vrednotah, ki so bile prej med širšimi sloji skoro nepoznane.

Odkar so države začele najemati posojila, se je občno pripoznaval nauk, da je z državnim posojilom takorekoč obremenjeno državno ozemlje in da so v primeru, če preneha država in se njeni kosi razdele, razdeli tudi državni dolg, ki ga morajo sorazmerno prevzeti njeni dediči. Še po balkanski vojni se je ta starodavni običaj vpošteval in so morale države, ki so pridobile posamezne dele turškega ozemlja, prevzeti

tudi del turškega dolga. Šele po svetovni vojni so diplomatje pozabili na ta nauk in sicer najbrž le zato, ker so se hoteli Čehi maščevati nad svojimi Nemci, ki so med vojno z veliko vnemo podpisovali avstrijska vojna posojila. Zato se v st. Germainski pogodbi nasledstvene države niso zavezale, pripoznati vojna posojila. Kmalu pa se je izkazalo, da so si države s tem največ same škodovale, ker so zgabile z nepriznanjem vojnih posojil vsak kredit na znotraj. Prvi, ki so se skesano spreobrnil, in so bili primorani pripoznati vojna posojila, da zopet oživijo med ljudstvom zaupanje v državne papirje so bili Čehi. Razpisali so novo državno posojilo in ga spojili z vprašanjem vojnih posojil na ta način, da so posetuikom vojnih posojil nudili ugodnost, večji del nabave cene novega državnega posojila plačati s titri vojnega posojila, nepremožnim pa bo Čehoslovaška zamenjala vojna posojila brez doplačila z novimi titri, ki se bodo sicer nižje obrestovali nego vojna posojila in se bodo tekom let izžrebali. Slično postopa tudi Poljska.

Tudi našemu finančnemu ministru ne bode preostajalo družega, kakor da sledi vzgledu svojih čeških in poljskih kolegov in da uporabi pri razpisu novega državnega notranjega posojila, ki ga država nujno potrebuje, kot pripravo posestnike vojnih posojil. S tem korakom bi se vrnilo zaupanje v državne papirje in država bi, če bi imelo posojilo vseh, ne le na zunaj pridobila na ugledu, temveč tudi na znotraj dosegla izboljšanje denarne vrednosti, ker bi se zmanjšala v prometu nahajajoča se množina papirnatega denarja. Če pa država prejme za njene potrebščine zadostnih sredstev, ji ne bo treba kakor doslej nategavati davčnega in carinskega vijaka, kar bi gotovo ustavilo nadaljnje naraščanje draginje.

Ker je v Sloveniji 530 milijonov vojnega posojila in v celi Jugoslaviji približno 2 milijardi, bi potrebovala država za dobo petdeset do šestdeset let — v katerih bi se vojna posojila lahko amortizirala za obrestovanje in amortizacijo letno približno 100 milijonov kron, — svoto, ki je vspricho proračuna letnih 8 milijard, naravnost smešno nizka. Pri tem pa je pomisliti, da se bo stekal znaten del teh izdatkov v obliki osebnih davkov in zapuščinskih pristojbin zopet v državno blagajno, tako, da se bo izdatek za to amortizacijo v resnici zmanjšal za precejšnjo svoto. Da se uredi zavožene finance, je treba samo malo poguma — tudi nasproti onim, ki odklanjajo rešitev vprašanja vojnega posojila iz mržnje proti posestnikom vojnih posojil.

KARLOS:

Reforma devizne politike.

Stara birokratska policijska državna ideja je bila mnenja, da lahko regulira potom naredb celokupno življenje, in da se vsi, in to tudi naravni zakoni morajo ukloniti birokratskemu ukazu. Ta ideja je dosegla svoj vrhunec med vojsko, ko je vlada v državah centralne Evrope, kakor tudi v državah antante regulirala celokupno življenje in stavila ves promet pod državno kontrolo. Vlada je dalje dekretirala, koliko sme trgovec pri prodaji blaga zaslužiti in označila prekoračenje tega meščanskega zaslužka kot strogo kaznjivo verižništvo. Denarni promet je regulirala in kontrolirala, da bi ga zaščitila pred posledicami inflacije. V kolikor so vlade držav, ki so bile udeležene v svetovni vojski, dosegle zaželjeni uspeh, lahko presodimo že iz dejstva, da kljub vsem naredbam in vsem strogim kaznim verižništvo ni nikdar tako cvetelo, kakor med vojsko in po vojski in nikdar prej se niso velikanska premoženja tako hitro nakopičila, kakor ravno v tem času. Kar se pa tiče državnega upliva na denarno vrednost, smo doživeli jasne dokaze, da se vrednost denarja ne da dekretirati, in da se denarni trg pri ocenjevanju vrednosti denarnih sredstev, nikakor ne ozira naj naredbe in podobne državne ukrepe. Vse države, ki so imele ali še imajo omejitve deviznega prometa pod državno kontrolo, so se že prepričale, in trdoglavnejši se bodo morale kmalu prepričati, da ima državna avtoriteta gotovo mejo in da so gotovi naravni zakoni, ki se ne dajo izpremeniti potom naredb, in ki se sploh izognejo vsakemu državnemu vplivu.

Nemčija, ki je med vojsko prednjačila na polju državnega poseganja v gospodarsko življenje, je kot

prva uvidela škodljivost tega sistema ter odpravila kratkomalo devizno centralo. Avstrija, ki je vsled ogromnega pomanjkanja živil, kakor tudi glavnih surovin za industrijo, najbolj navezana na uvoz iz inozemstva in ki vsled tega potrebuje ogromne množine tujega denarja, je stopnjema olajšala devizno politiko. V poletju preteklega leta je odpravila obveznost izvoznikov, da morajo odstopiti valuto devizni centrali. Novembra meseca je dopustila omejen devizni promet na borzi. Ostala je samo prepoved uvoza in izvoza kronskih novčanic in tudi ta prepoved se ne bo dolgo več držala, ker je nepotrebna in ni vrednosti avstrijskega denarja nikakor koristila. Nasprotno so doživeli Avstrijci presenečenje, da je vrednost madžarske krome, odkar so na Madžarskem pred kratkim proglasili popolno svobodo trgovine, več kot 100 odstotkov poskočila. Dočim se avstrijska krona še vedno giblje v starih mejah.

Tudi naša država je posnemala druge pri regulaciji deviznega prometa. Izdala je spomladi l. 1920. prvo tozadevno naredbo, ki je omejila devizni promet v znatni meri, z namenom, da prepreči spekulacijo in doseže, da se devize, izhajajoče iz izvoza, uporabijo izključno za plačanje potrebnega uvoza. Ta naredba je ustanovila monopol deviznega prometa za pooblaščen večje banke in je tem zavodom v znatni meri koristila, gotovo v višji meri, kakor naši valuti. Ne glede na to naredbo, se je razvijalo gibanje vrednosti naše valute, na domačem, kakor na tujih trgih skoraj paralelno z valutami tujih držav, izvzemši edino Avstrijo in Madžarsko. To je jasen dokaz, da tudi najboljše naredbe ne morejo spremeniti vrednosti denarja ter relacije med eno in drugo valuto. Namen je bil dober, toda naredba in celokupni aparat, ki ga je povzročila, je ostal brez pozitivnega uspeha. Nekateri reforme, ki so se izvedle v jeseni preteklega leta niso v bistvu ničesar spremenile. Merodajni činitelji še niso popolnoma uvideli, da bi kazalo odpraviti vse omejitve, ampak že vidijo, da so ostali vsi dosedanji ukrepi brez uspeha in čutijo potrebo po reformah. Že nekoliko časa pripravljata naše finančno ministarstvo novo naredbo in časopisje že napoveduje, da bo v najkrajšem času objavljena. Ko izide, bomo obširneje o njej spregovorili, v koliko odgovarja stvarnim potrebam.

Industrija v naših obmejnih krajih.

Odkar smo uvedli v naši državi sistem zaščitne carine, so cene vseh onih industrijskih izdelkov, katere izdelujemo doma, znatno poskočile, ker je vsaka tuja konkurenca onemogočena. Ta okolnost je dala mnogim našim kapitalistom migljaj, naj nalože svoj denar v takih industrijah, kjer množina domačih izdelkov ne krije potrebe popolnoma in se mora torej denar dobro obrestovati.

Tudi prepoved uvoza najrazličnejših luksuznih predmetov je bila za naše kapitaliste ugodno bodrilo, naj ustanove doma fabrike za tako blago, posebno za blago tiste vrste, ki se n. pr. pri nas v Sloveniji in na Hrvaškem ne smatra kot luksuz, ampak kot kulturna potreba.

Vspeha pa naši industrijci in kapitalisti niso dosegli takorekoč nikakega. Pravico dajati dovoljenja za gradnjo novih tvornic in podjetij in za osnivanje akcijskih družb ima centralna vlada, kjer so pa našli naši podjetniki gluha ušesa. Vse dokazovanje, da je Slovenija vsled svojih vodnih sil, vsled bližine premogovnikov, razmeroma gostega železniškega in cestnega omrežja in zlasti vsled velikega števila raznovrstnih kvalificiranih delavcev, kar najprikladnejša in najsposobnejša za razvoj vsake industrije ni pri centralni vladi nič pomagalo. Tudi dokazovanje, da je Slovenija agrarno pasivna dežela, in da mora vsled tega domače ljudstvo z industrijo toliko zaslužiti, da krije svoj prehranjevalni deficit, je bilo in je bob ob steno. Zakaj?

Najvažnejši argument, katerega se je posluževala vlada, je bil ta, da leži Slovenija preblizu državne meje! V slučaju vojske bo sovražnik s prvimi strelji uničil vse industrijske naprave, zato ne kaže zidati v Sloveniji novih fabrik. Proti temu argumentu ni bil mogoč noben ngovor in prisilci so odhajali domov, delavci pa v Ameriko!

Za vsakega pametnega človeka je jasno, da je izgovor na bližino državne meje in na sovražno nevarnost jalov. Prvič države kot take to nič ne briga, kam in kje hoče kdo svoj denar investirati, ker ves riziko nosi podjetnik in ne država. Drugič je pa danes letalska vojna tehnika tako razvita, da pred letalskimi bombami ni varna nobena fabrika, ne ona na Jeseoicah ne ona v Nišu. Če bi se uveljavilo to načelo, da se smejo fabrike graditi samo tam, kjer so absolutno varne pred sovražnimi napadi, potem bi se morale delavnice preseliti takoj v kako postransko duplino jesejniškega tunela!

☞ Sistem, ki se prakticira danes, da je vsak podjetnik odvisen le od milosti ali dobre volje mogotcev v centralah, ki krajevnih razmer sploh ne poznajo ali pa tudi nočejo poznati, je nevzdržljiv in potrebuje korenite remedure.

☞ **Državni monopol.** Državni monopoli so v vseh državah vrlo važen vir državnih dohodkov in razvoju monopola posvečujejo povsod, kjer ga imajo vpejlanega za katerikoli predmet, posebno pazljivost. Pri nas je to drugače. Naši narodni gospodarji, finančniki in politiki o monopolu ne govorijo drugače, kakor takrat če se pripravljata kakšen škandal.

Monopolno vprašanje v naši državi je silno zamotano vsled tega, ker to vprašanje ni le interno vprašanje naše države, ampak je mednarodno vprašanje. To pa zaradi tega, ker so dohodki iz monopolov bivše kraljevine Srbije zastavljeni tujezemskim kapitalistom, dočim so monopoli onega ozemlja, ki je pripadalo prej Avstriji, prosti. Glede vprašanja bivšega črnogorskega monopola še nismo mogli dobiti potrebnih točnih podatkov; ena verzija pravi, da so imeli tobačni monopol v Črni gori Italijani v svojih rokah. Ta popolnoma različna razmerja še do danes niso urejena in doslej nismo slišali niti o kakem poskusu, da se to kočljivo, a za državo vrlo važno vprašanje reši in uredi.

V Srbiji ima monopol celo vrsto važnih trgovskih predmetov v svoji upravi: tobak, cigaretni papir, sol, vžigalice in (čujte in strmite!) pisemske in taksene marke! Bivša kraljevina Srbija je vse te dohodke iz teh raznovrstnih monopolov zastavila kot garancijo za obresti velikega mednarodnega posojila v znesku okroglo pol milijarde frankov. Posojilo, katero je potrebovala Srbija za oboroževanje svoje armade, je dobila od nekega mednarodnega konzorcija, ki je vršil in še danes vrši vrhovno nadzorstvo nad srbsko — in danes nad celokupno!! — monopolno upravo. Tako se je zgodilo, da je nemški zastopnik v tem nadzorstvu ostal tudi za časa vojne lepo mirno v Beogradu! Danes pa je upravnik našega državnega monopola ne Srb, kakor to določa dosedanji zakon, ampak Francoz g. Rovet! Kaj tacega ni v nobeni drugi državi mogoče, če le količkaj drži na svojo reputacijo.

Za nas pa nastane še vprašanje: Ali smo dolžni tudi mi prečani prevzeti soodgovornost in soganancijo za zastavljeni srbski monopol ali ne? Mnogi bodo rekli da, drugi ne. Toda najsi se glasi odgovor kakorkoli, eno je gotovo: Če prevzemamo mi soganancijo, in če se stekajo v monopolno blagajno ne le dohodki iz srbskega, ampak iz vsega državnega monopola, potem je gotovo, da je monopol tako dobro fondiran, da zadostuje za garancijo obrestovanja navadna državna obveznost in je vsako tuje nadzorstvo in jerobstvo odveč. Dohodki iz skupnega monopola so pač toliki in tako gotovi, da država brez skrbi najde drugo posojilo, s katerim bi se tujih pijavk odkrižala.

Če se pa to ne zgodi, potem bo pa pač treba misliti na to, da je dosedanji način skupnega zaračunavanja kar najhitreje ukine in da se podredi „prosti“, nezastavljeni monopol ali finančnemu ministarstvu ali pa še bolje: pokrajinam.

Tudi način dosedanje monopolne uprave ni v redu. Kje kupuje naša monopolna uprava svoje potrebščine? Kako jih kupuje? Ali pod roko ali potom javnega razpisa? Afera, o kateri se je zadnji čas mnogo pisalo, kaže na to, da „zarada“ tudi v monopolni upravi menda ni neznana beseda, sicer vendar ne bi bili merodajni gospodje kupili tisoč vagonov soli po 29 dinarjev, dočim jo prodajajo trgovci po 25! Da pokrijejo svojo izgubo ali bolje rečeno: da si zagotove dobiček po 4 dinarje, hočejo raztegniti monopolni zakon meni nič, tebi nič na celo kraljevino! Brez parlamenta seveda,

ampak po starem običaju na komando, z ministrsko naredbo! Upajmo, da to le ne bo šlo tako gladko, ampak da se bodo vendar še našli ljudje, ki se bodo znali sličnim nakanam energično upreti, in ki bodo dovolili, da se bo govorilo o preureditvi monopolne uprave šele takrat, ko se bo dejanski položaj do malenkosti ugotovil.

Kurz našega denarja v Švici. Na borzi v Zürichu notira deviza Zagreb skoraj stalno 4 švicarske franke in 10—30 stotink. Le redkokedaj se vzpne kurz naše krome na 4 in pol švicarskih frankov. Seveda so temu kurzu primerni tudi kurzi ostalega tujega denarja. Mi sicer izvažamo v tuje dežele ogromne količine živil, lesa itd., a vse to nič ne pomaga za izboljšanje naše valute. Mi moramo prejkoslej drago plačevati vse tuje produkte, katere nujno potrebujemo, zlasti stroje in manufakturo.

Vzrokov, da se vrednost našega denarja ne dvigne, je mnogo. Eden glavnih pa je gotovo nestalnost naših notranjih in zunanjih političnih razmer. Dobra politika omogočuje tudi dobre finance. Pri nas pa je težko govoriti o dobri politiki. V naši državi ne prevladuje državni, temveč strankarski interes. Kadar to zahtevajo strankarski interesi, se dovoli oziroma prepove uvoz ali izvoz, brez ozira na trgovinske interese, ki zahtevajo predvsem stalnost. Brez stalnosti pa ni mogoča nobena kalkulacija in noben kredit. Isto je s pogodbami. Vsem je še v spominu sklepanje trgovske pogodbe z Nemčijo. Ta slučaj je naravnost tipičen. Tedanji minister za trgovino dr. Kukovec je celo zadevo uredil že do sijajnega zaključnega banketa, potem pa je naenkrat zapihala sapa iz nekega nevidnega kota in nič ni bilo... Nemški trgovci, ki so na podlagi poročil nemške delegacije že računali noč in dan, kake bodo vozili blago k nam in obratno, so nekega dne zvedeli nenadoma veselo novico, da iz vsega ni nič. Tudi zgodovina tkzv. kompenzacijskih pogodb z Avstrije in Mažarsko ni nič veselejša: vsak mesec je prinašal izpremembe, ki so postavljale vse kalkulacije na glavo. Tujci pa so se začudeno vpraševali: Kdo pa pravzaprav vlada v tej državi? Čegava beseda velja in čegava ne velja? Kjer se pa ni mogoče zanesti na dano besedo in podpis, tam seveda tudi ni kreditov, cenjenih kreditov že celo ne in tam tudi valuta ne more biti taka, kakoršna bi že zdavnaj lahko bila. Prvi pogoj za izboljšanje naše valute je predvsem stalnost vladnih ukrepov, ki se nanašajo na trgovino in pa zaupanje, da ne bo eventualna nova vlada vsega postavila na glavo, ker je podpisala stara vlada v imenu države. Toda to je ravno križ, da naši odločilni faktorji navadno ne podpisujejo naredb v imenu in v interesu države, ampak v imenu države za interese strank.

Rudarski štrajk na Angleškem. Štrajk, katerega so začeli približno pred 10 dnevi angleški rudarji, ni velikega gospodarskega pomena le za neposredno prizadete kroge, ampak za celo svetovno gospodarstvo, torej tudi za nas. Zadnje mesece je doletela Anglijo in njeno industrijo silna kriza. Konzum industrijskega blaga je znatno padel vsled visokega kurza funtov, in pa vsled izločitve Rusije iz evropskega in svetovnega gospodarskega prometa. Zaradi tega so se začele v magacinih kupičiti zaloge in delodajalci so začeli delavce odpustčati. Brezposelnost je rastla vidno. Na cene angleškega blaga je poleg tega pritiskala še tuja konkurenca, zlasti nemška in ameriška. Amerikanci so delali najhujšo konkurenco angleškemu premogu. Prevoznina iz Amerike v Evropo je tako padla, da so prodajali ameriški premog v Angliji za 3 sh ceneje kakor angleškega. To je dovedlo do izbruhov gospodarske krize. Podjetniki so izjavili, da ne morejo več delati, ako delavci ne privolijo v znižanje mezd. Temu načrtu so se delavci uprli in odgovorili so s štrajkom. Kakor izgleda, je jako dvomljivo, če bodo v danem momentu delavci zmagali. Kadar so zaloge polne in trgovina miruje, ni ugen trenotek za štrajke. Vzemimo slučaj, da delavci propadejo s svojimi zahtevami. Kaj bo posledica? Angleška fabrikacija bo delala cenejše in angleška konkurenca bo začela pritiskati na ostale dežele v kljub visoki angleški valuti.

Izdajatelj: ALBIN PREPELUH.

Odgovorni urednik: JOŽE PETRIČ.

Tiska: TISKARNA J. BLASNIKA NASL. V LJUBLJANI.